Albanian — Towards Better Sharing of Cultural Heritage — A call to action to policymakers
Translation by Elira Tahiri

The original English version is the authoritative version on which this unofficial translation is based.

[Towards Better Sharing of Cultural Heritage — A Call to Action to Policymakers]

DREJT NDARJES MË TË MIRË TË TRASHËGIMISË KULTURORE NJË THIRRJE PËR VEPRIM PËR POLITIKËBËRËSIT

Një udhëzues për politika nga Creative Commons

"A mund të lejoni që... publiku të privohet nga një gjë kaq e dobishme dhe e çmuar?... Kur kjo humbje të ketë ndodhur, nuk do të ketë asnjë njeri në botë... që do të jetë në gjendje ta riparojë atë. " Gabriel Naudé (1600-1653) bibliotekar dhe studiues francez 1

Parathënie

Ruajtja, qasja, ndarja, përdorimi dhe ripërdorimi i trashëgimisë kulturore janë përbërës thelbësorë të shoqërive moderne dhe fleksibile dhe janë kontribues të demonstruar të zhvillimit të qëndrueshëm. Por politikat publike joadekuate, joekzistente ose të paqarta —veçanërisht të drejtat e autorit dhe ligjet e lidhura me to — shpesh ngrenë barriera të panevojshme rreth trashëgimisë kulturore. Në Creative Commons (CC), ne e dimë këtë që kur lëshuam për herë të parë licencat tona të të drejtave të autorit mbi 20 vite më parë për të përmirësuar ndarjen e një shumëllojshme dhe të gjerë të përmbajtjes krijuese. Në fakt, mjetet ligjore të CC u krijuan posaçërisht për të hequr këto barriera politikash dhe shumë institucione të trashëgimisë kulturore (CHI) i kanë shfrytëzuar me sukses ato për të nxjerrë gati pesë milionë imazhe të hapura dixhitale. Për shembull, vetëm në vitet e fundit, muzetë si Muzetë e Parisit në Francë, Instituti Smithsonian, Muzeu Metropolitan i Artit dhe Muzeu i Artit i Cleveland në Shtetet e Bashkuara, Muzeu i Auckland në Zelandën e Re dhe Muzeu Egjiptian i Torino në Itali, kanë lëshuar të gjitha përmbajtjet duke përdorur mjete CC ose licenca. Bibliotekat si Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Sllovenisë dhe Biblioteka Qendrore Kombëtare e Romës, Itali, gjithashtu i kanë vënë koleksionet e tyre të disponueshme nën mjetet CC. Në pjesën e përparme të arkivave, shembujt përfshijnë Archivo Histórico de la Provincia de Buenos Aires në Argjentinë, Arkivin Shtetëror të Queensland në Australi, Centro de Fotografía de Montevideo në Uruguaj dhe Archivio fotografico

Ricordi në Itali. Ndërsa mjetet ligjore të CC e avancojnë ndarjen globale, ato nuk janë krijuar për të qenë një zgjidhje për të gjitha vështirësitë e ndarjes dixhitale të trashëgimisë kulturore. Ato janë mënyra më e thjeshtë për krijuesit dhe mbajtësit e të drejtave që të zgjedhin një model më fleksibil të ndarjes, por ato nuk krijojnë një kornizë të përgjithshme ndarjeje për të gjithë. Qasjet si nxitja e një "domeni publik vullnetar" përmes lehtësimeve standarde si dedikimi i domenit publik CC (CC0) shkojnë shumë, por ato kurrë nuk mund të zëvendësojnë plotësisht ligjet e përshtatshme dhe një domen publik aktual të përmbajtjes që mund të përdoret lirisht sipas ligjit. Kështu, shumë njerëz janë ende duke u përballur me sfida të jashtëzakonshme në mjedisin dixhital në qasjen, ndarjen dhe (ri)përdorimin e përmbajtjes së mbajtur në CHI, pavarësisht përdorimit në rritje të mjeteve ligjore CC si standarde globale për ndarjen. Prandaj nevojitet reforma e politikave për të mbushur çdo boshllëk të lënë nga një "arnim" i hapur licencimi ndaj një problemi universal dhe shumëdimensional. Është e nevojshme për të arritur ndarje më të mirë të trashëgimisë kulturore në nivel global, d.m.th.: • Ndarja që është gjithëpërfshirëse, e drejtë dhe e barabartë — ku secili ka një mundësi të gjerë për qasje në përmbajtje, për të kontribuar në krijimtarinë e tij dhe për të marrë njohje dhe shpërblime për kontributet e tyre. • Ndarja që është reciproke — ku ne ribalancojmë botën e anuar në të cilën jetojmë tani, në të cilën disa prodhojnë dhe përfitojnë nga veprat që konsumohen më shumë. • Ndarja që është e qëndrueshme — ku pjesëmarrja e hapur në të përbashkëtat publike është parim dhe jo përjashtim. Për të adresuar këtë nevojë, kjo Thirrje për Veprim jep një diagnozë të qartë të sfidave dhe ofron rekomandime praktike, të zbatueshme për të sjellë ndryshime pozitive të politikave, në mënyrë që të mund të shfrytëzojmë fuqinë transformuese të ndarjes më të mirë të trashëgimisë kulturore në dobi të institucioneve, individëve, komuniteteve dhe shoqërisë në përgjithësi. Dëshiroj të shpreh mirënjohjen time të thellë për të gjithë ata që kontribuan në këtë burim të rëndësishëm. Për njohuritë, ekspertizën, entuziazmin dhe përkushtimin tuaj për ndarje më të mirë, faleminderit.

Catherine Stihler, CEO, Creative Commons dhjetor 2022

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE Për më shumë se dy dekada, Creative Commons (CC) ka qenë aktive në sferën kulturore, duke promovuar ndarjen e hapur të informacionit, ideve dhe objekteve për të ndërtuar një botë më të barabartë, me qasje të lehtë dhe inovative. Të udhëhequr nga vizioni ynë për të arritur ndarje më të mirë të trashëgimisë kulturore, CC po drejton reformën e politikave në shkallë globale. Duke propozuar pesë veprime konkrete, objektivi ynë është të mbështesim politikëbërësit në mbarë botën në reformimin e politikave – në veçanti ligjet e të drejtave të autorit – brenda dhe përgjatë juridiksioneve përkatëse për të arritur ndarje më të mirë të trashëgimisë kulturore në interes të publikut. Këto veprime ofrojnë një bazë për një vizion të përbashkët mbi ndarjen më të mirë, duke theksuar se çdo kuadër politikash ka për qëllim t'u shërbejë aktorëve të shumtë në mënyrë të balancuar: nga krijuesit tek (ri)përdoruesit e trashëgimisë kulturore deri te institucionet e trashëgimisë kulturore, m es shumë akterëve të tjerë. Si politikëbërësit duhet të:

Mbrojni domenin publik nga erozioni • Miratoni një politikë të qartë dhe të fortë që shpreh qartë se riprodhimet besnike të materialeve të domenit publik nuk duhet të ngarkohen nga kufizime teknike,

financiare, ligjore ose kontraktuale. • Ofroni një mekanizëm për të kundërshtuar një pretendim për të drejtën e autorit ose për të kontestuar statusin e një objekti si me të drejtë në domenin publik.

Zvogëloni afatin e mbrojtjes së të drejtës së autorit • Zvogëloni afatin e mbrojtjes.

• Siguroni mbrojtje që i nënshtrohet regjistrimit (ose formaliteteve të tjera). • Rezistoni propozimeve për zgjatjen e kushteve të së drejtës së autorit më lartë se sa janë aktualisht. • Lehtësoni procedurat për shpalljen e veprave jetime/pa autor.

Mbroni institucionet e trashëgimisë kulturore nga përgjegjësia • Largoni përgjegjësinë nga institucionet e trashëgimisë kulturore që veprojnë në mirëbesim. • Aty ku përgjegjësia nuk mund të hiqet, kufizoni sanksionet dhe mjetet juridike për institucionet e trashëgimisë kulturore. • Krijimi i një porti të sigurt për t'i lejuar institucionet e trashëgimisë kulturore të kryejnë ligjërisht aktivitetet e tyre, duke përfshirë vënien në dispozicion të koleksioneve në internet për përdoruesit, dhe për t'i inkurajuar respektimin e mekanizmave të njoftimit dhe heqjen e mekanizmave në rast të pretendimeve për shkelje të paraqitura nga mbajtësit e të drejtave.

Lejoni ligjërisht aktivitetet e nevojshme të institucioneve të trashëgimisë kulturore • Lejoni institucionet e trashëgimisë kulturore të riprodhojnë dhe të vënë në dispozicion trashëgiminë e mbrojtur nga e drejta e autorit për përdorim dhe ripërdorim nga publiku për qëllime jokomerciale. • Lejoni të gjitha aktivitetet e nevojshme që i lejojnë përdoruesit të përdorin trashëgiminë për qëllime jokomerciale dhe të përdorin trashëgiminë për të marrë pjesë në diskursin publik.

Siguroni respektin, barazinë, diversitetin dhe gjithëpërfshirjen • konsideroni, përveç statusit të domenit publik të një elementi kulturor, kufizime shtesë ligjore, etike ose kontraktuale që mund të rregullojnë kushtet e aksesit, përdorimit dhe ripërdorimit; • të pranohet se kufizimet e qasjes dhe ripërdorimit mund të justifikohen për arsye etike; • angazhohen dhe ndërlidhen me komunitetet burimore për të përcaktuar një kornizë për dixhitalizimin dhe vënien në dispozicion të koleksioneve; dhe • të komunikojnë qartë dhe të edukojnë përdoruesit e tyre rreth kushteve të përdorimit dhe ripërdorimit, dhe çdo kusht të vendosur në këtë mënyrë për ta bërë ndarjen më të barabartë

RRETH KËTIJ UDHËZUESI

Për më shumë se dy dekada, Creative Commons (CC) ka qenë aktive në sferën kulturore, duke promovuar ndarjen e hapur të informacionit, ideve dhe objekteve për të ndërtuar një botë më të barabartë, më të qasshme dhe inovative. Trashëgimia e CC-së përshkon programin tonë të kulturës së hapur dhe ofron një skelë solide për përpjekjet tona aktuale për të promovuar ndarjen më të mirë të trashëgimisë kulturore. Në prill 2022, ne publikuam një dokument politikash të titulluar "Drejt ndarjes më të mirë të trashëgimisë kulturore - një axhendë për reformën e së drejtës së autorit", zhvilluar nga anëtarët e Creative Commons Copyright Platform4 dhe miqt e CC nga e gjithë bota. Dokumenti trajton çështjet kyçe të politikave të nivelit të lartë në mbështetje të ndarjes më të mirë, me fokus në trashëgiminë e mbajtur në institucionet e trashëgimisë kulturore (ITIK), si galeritë, bibliotekat, arkivat

dhe muzetë (GBAM). Ndërsa është një dokument referimi i dobishëm, ai nuk ka për qëllim të shërbejë si një burim i thjeshtë, konciz dhe i arritshëm. Këto të fundit janë qëllim i këtij udhëzuesi.

Objektivi dhe audienca e synuar

Ky dokument synon të mbështesë politikëbërësit në reformimin e politikave – në veçanti ligjet për të drejtën e autorit – brenda dhe përgjatë juridiksioneve të tyre përkatëse për të arritur ndarje më të mirë të trashëgimisë kulturore në interes të publikut. Ky dokument ofron një bazë për një vizion të përbashkët për ndarjen më të mirë, duke theksuar se çdo kuadër politikash ka për qëllim t'u shërbejë akterëve të shumtë në mënyrë të balancuar: nga krijuesit tek (ri)përdoruesit e trashëgimisë kulturore deri te CHI, mes shumë akterëve të tjerë. Ky udhëzues është menduar për politikëbërësit në mbarë botën: njerëzit që punojnë në departamente qeveritare, ministri, legjislativ ose organe të tjera publike dhe që janë përgjegjës për hartimin dhe marrjen e vendimeve rreth politikave ose rregullave publike (p.sh., ligjet, rregulloret, etj.) në nivel kombëtar, rajonal apo ndërkombëtar. Mund të jetë gjithashtu me interes për profesionistët dhe praktikuesit që punojnë në mjedise institucionale në trashëgiminë kulturore ose sektorë të tjerë, veçanërisht sektorët krijues, arsimor ose kërkimor, si dhe për këdo që është i interesuar të sjellë ndryshime pozitive në aksesin, ndarjen, përdorimin dhe ripërdorimin trashëgimisë kulturore në interes të publikut.

NJË NEVOJË URGJENTE PËR TË REALIZUAR KULTURË TË HAPUR PËR TË GJITHË

Me çfarë sfidash përballet trashëgimia kulturore? Ndryshimet klimatike, krizat shëndetësore, konfliktet e armatosura… dhe e drejta e autorit? Bota ka njohur gjithmonë kriza, konflikte dhe kërcënime të mëdha për vetë ekzistencën e saj, dhe politikëbërësit kanë qenë të shpejtë për të vepruar për të ruajtur jetën dhe pronën e të prekurve. Një krizë që shpesh anashkalohet, edhe pse jo më pak e rëndësishme, është humbja e pariparueshme e trashëgimisë kulturore - historia lokale, arti dhe artefaktet dhe njohuritë e një rajoni, të cilat shpesh janë të lidhura thellësisht me identitetet e njerëzve dhe nuk mund të arrihen dhe ndahen lehtësisht, lëre më të zëvendësohet. Vetëm në vitet e fundit, bota ka kaluar nëpër një numër të madh sfidash.

Krizat shëndetësore, siç është pandemia COVID-19, mund të kenë një ndikim akut për sektorin e trashëgimisë kulturore. Për shembull, shumë biblioteka u detyruan të mbyllnin dyert e tyre e u përballën me pengesa për të vazhduar ofrimin e aksesit në materiale dhe shërbime për përdoruesit e tyre në mjedisin dixhital, të tilla si huadhënia dixhitale dhe tregimtaria në internet.

Konfliktet humanitare dhe të armatosura, të tilla si luftërat në Ukrainë dhe në pjesë të Lindjes së Mesme dhe Afrikës, për të përmendur disa, kanë kërkuar përpjekje për të ruajtur trashëgiminë kulturore shekullore përpara se të humbasë përgjithmonë, si në përpjekjet e dixhitalizimit dhe rindërtimit duke u zhvilluar në Siri pas shkatërrimit të qytetit antik të Palmirës.

Rritja e nivelit të detit për shkak të ndryshimeve klimatike kërcënon objekte, vende, monumente, qytete të tëra dhe madje edhe kombe të tëra. Kemi parë që zjarret – qofshin të shkaktuara nga ndryshimet klimatike, neglizhenca njerëzore ose konflikti – kanë rrezikuar në mënyrë kritike vendet

dhe institucionet e trashëgimisë kulturore vitet e fundit, në vende të tilla si Brazili, Afrika e Jugut, dhe Ishulli i Pashkëve (Kili), ndër të tjera.

NJË NEVOJË URGJENTE PËR TË REALIZUAR KULTURË TË HAPUR PËR TË GJITHË

Është mjaft e vështirë për të ruajtur, qasur dhe ndarë trashëgiminë kulturore përballë luftërave, urisë dhe fatkeqësive natyrore. Një sfidë e ndërlikuar, shpesh pak e njohur është ligji për të drejtën e autorit. Ligjet për të drejtat e autorit që nuk lejojnë përdorimin e plotë të domenit publik, që nuk lejojnë përjashtime dhe kufizime për përdorime arsimore dhe përdorime të tjera legjitime, dhe që nuk lejojnë institucionet të përdorin teknologjinë moderne për të dixhitalizuar, ruajtur dhe lejuar qasjen në koleksionet e tyre, e bëjnë gjithnjë e më të vështirë për njerëzit qasjen dhe shijimin e trashëgimisë kulturore dhe për institucionet e trashëgimisë kulturore (TIK) përmbushjen e misioneve të tyre kryesore. Kjo është veçanërisht e vërtetë në mjedisin dixhital, ku me ardhjen e internetit, pritshmëritë e publikut kanë ndryshuar rrënjësisht rreth qasjes në informacion, njohuri dhe kulturë të mbajtur në CHI. Faktorë të tillë si burimet e kufizuara luajnë një rol, por kuadri i politikave shpesh është fajtor: i paaftë për të vazhduar me përparimet teknologjike, ai është ende i papërshtatshëm në ditët e sotme për epokën dixhitale, me ndikime negative në misionin tonë të përbashkët për të rritur sasinë universale të njohurive, të rrisë gjenerimin e njohurive bashkëpunuese dhe të nxisë pjesëmarrjen në krijimtarinë kulturore. Ligjet e papërshtatshme për të drejtat e autorit vënë në rrezik gjithë ekosistemin e trashëgimisë kulturore të botës. Kjo duhet të ndryshojë. Organizatat si Open Knowledge dhe Creative Commons (CC) kanë ndërtuar mjete të standardizuara për ta bërë më të lehtë për individët dhe institucionet njësoj të vendosin përmbajtjen sa më të lirë. Këto mjete janë heqje dorë nga të drejtat që synojnë të vendosin përmbajtjen në atë që nganjëherë quhet status "domeni publik vullnetar". Por kjo qasje ka kufij të qartë, më të spikaturit janë juridiksionet ku heqja dorë e plotë nga e drejta e autorit nuk është e mundur sipas ligjit kombëtar për të drejtën e autorit. Për të pasur ende një efekt për/në juridiksione të tilla, mjetet e heqjes dorë përmbajnë licenca të pakushtëzuara, pohime të moszbatimit dhe më shumë. Skenarët e shumtë ku struktura të tilla komplekse mund të dështojnë, ligjet e përgjithshme të obligimeve që ofrojnë më të dukshmet, e bëjnë të qartë se mjetet standarde mund të jenë vetëm një harnim, jo një rregullim për problemet e sistemit të së drejtës së autorit.

Çfarë është trashëgimia kulturore dhe çfarë do të thotë ta “shijosh” atë? “Trashëgimia kulturore është, në kuptimin e saj më të gjerë, një produkt dhe një proces, i cili u siguron shoqërive një pasuri burimesh të trashëguara nga e kaluara, të krijuara në të tashmen dhe të dhuruara për të mirën e brezave të ardhshëm.” – Pjesëmarrja e UNESCO-s në jetën kulturore është një e drejtë e njeriut, dhe qasja dhe shijimi i trashëgimisë kulturore janë kushte të nevojshme për të marrë pjesë në jetën kulturore. Qasja dhe ndarja e trashëgimisë kulturore është një e drejtë themelore universale dhe duhet të ruhet si e tillë.

Ligjet e papërshtatshme për të drejtat e autorit vënë në rrezik gjithë ekosistemin e trashëgimisë kulturore të botës. Kjo duhet të ndryshojë.

NJË NEVOJË URGJENTE PËR TË REALIZUAR KULTURË TË HAPUR PËR TË GJITHË

Pse është e rëndësishme të vazhdohet qasja dhe ndarja më e mirë e trashëgimisë kulturore? Trashëgimia kulturore luan një rol kritik në shoqëritë tona. Të qenit në gjendje për të ju qasur, studiuar dhe ripërdorur trashëgiminë, si dhe informacionin dhe njohuritë relevante, na lejon të mësojmë nga gabimet tona dhe të ndërtojmë mbi kreativitetin e të parëve tanë.

Qasja në trashëgiminë kulturore është thelbësore që shoqëritë të bazohen në mësimet e së kaluarës në mënyrë që të gjejnë qëllimin për të ardhmen e tyre. Kjo bëhet më e rëndësishme pasi trashëgimia po përdoret gjithnjë e më shumë në internet, ku mundësitë për ndarje dhe bashkëpunim janë të mëdha, por ligjet janë kufizuese. Kur njerëzit përballen me sfida të tilla për t'iu qasur trashëgimisë së tyre, si duhet ta kuptojnë të tashmen dhe të ndërtojnë në mënyrë të qëndrueshme të ardhmen e tyre? Si mund të mësojnë ata nga gabimet e historisë, të marrin pjesë në ciklet gjeneruese të krijimtarisë dhe të gëzojnë të drejtën e tyre themelore për qasje në kulturë? Nëse duam të ndërtojmë një të ardhme të qëndrueshme për të gjithë, duhet të zhbllokojmë mundësitë e epokës dixhitale në dobi të CHI-ve dhe përdoruesve të tyre dhe të hapim trashëgiminë kulturore për ta çliruar atë nga kufizimet e panevojshme.

Cilat janë SDG-të dhe si lidhen ato me kulturën e hapur? Siç theksojnë Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm të Kombeve të Bashkuara (SDGs) dhe Deklarata Mondicult 2022 për Kulturën, kultura është një e mirë publike globale. Të mirat publike duhet të jenë të lira për t'u ndarë dhe shijuar nga të gjithë, kudo. Sipas fjalëve të UNESCO-s, “kultura është ura ndërmjet popujve dhe vendeve… dhe çelësi për zhbllokimin e mirëkuptimit të ndërsjellë dhe përforcimin e veprimit global të bazuar në të drejtat e njeriut dhe respektimin e diversitetit”. Kultura mbështet të 17 SDG-të - veçanërisht qëllimet relevante përfshijnë 16.1020 qasjen publike në informacion dhe liritë themelore, dhe 11.421 për mbrojtjen dhe ruajtjen e trashëgimisë kulturore. Po bëhen thirrje për ta bërë kulturën një objektiv zhvillimi të qëndrueshëm në vetvete dhe CHI-të janë agjentë të njohur të zhvillimit të qëndrueshëm që mund të ndihmojnë në arritjen e këtyre synimeve

Kur njerëzit përballen me sfida të tilla për të hyrë në trashëgiminë e tyre të kaluar, si duhet ta kuptojnë të tashmen e tyre dhe të ndërtojnë në mënyrë të qëndrueshme të ardhmen e tyre?

NJË NEVOJË URGJENTE PËR TË REALIZUAR KULTURË TË HAPUR PËR TË GJITHË

Cilat janë përfitimet e ndarjes më të mirë të trashëgimisë kulturore? Shkëmbimi i hapur i trashëgimisë kulturore nuk është vetëm thelbësor për zgjidhjen e problemeve më të mëdha të botës dhe arritjen e zhvillimit të qëndrueshëm por ai është gjithashtu një mjet pozitiv për të përmirësuar dhe pasuruar jetën tonë kulturore dhe për t'i bërë koleksionet të rëndësishme në epokën dixhitale, veçanërisht në platformat kryesore të shkëmbimit. Për shembull, në vitin 2018, Muzeu Metropolitan i Artit pa një rritje prej 385% në shikueshmëri në Wikipedia, duke arritur në 10 milionë njerëz në muaj falë politikës së tij të qasjes së hapur. Në vitin 2021, Koleksioni Wellcome në MB njoftoi se imazhet e tij kishin kaluar 1.5 miliardë shikime në Wikipedia.

Open Culture mund të ndihmojë CHI-të dhe shoqërinë civile: • të nxisë qasjen universale në trashëgiminë kulturore, sa më gjerë të jetë e mundur dhe në mënyrë të barabartë • t'u mundësojë

krijuesve dhe artistëve të zbulojnë, ndajnë dhe ripërziejnë materialet e trashëgimisë kulturore, • mbështesin krijimtarinë bashkëkohore në hapësirën dixhitale, të veprojë si një motor për zhvillimin e qëndrueshëm kulturor dhe social, nëpërmjet shpërblimit të drejtë dhe modeleve të hapura, të qëndrueshme financiarisht, • të jetë një katalizator për përhapjen dhe rigjallërimin e kulturës, • të lehtësojë ruajtjen e kujtesës së botës, • të promovojë dialogun dhe mirëkuptimin ndërkulturor, • pozitivisht ndikojnë në kulturën dhe krijimtarinë bashkëkohore brenda dhe jashtë konteksteve institucionale, • të krijojë, miratojë dhe zbatojë politika të kulturës së hapur që mbështesin të gjitha këto synime. Veçanërisht, kremtimi i trashëgimisë kulturore përmes ndarjes më të mirë mund të zvogëlojë barrierat për ndërtimin e njohurive bashkëpunuese, të ndihmojë në rritjen e mirëkuptimit ndërkulturor dhe t'i mundësojë të gjithëve që të marrin pjesë menjëherë në një cikël pozitiv krijimtarie.

Çfarë ndodh nëse nuk marrim masa? Nëse nuk veprojmë për të reformuar kuadrin e politikave, ne rrezikojmë kolektivisht: • minimin e aktiviteteve me interes publik të institucioneve në mjedisin dixhital, • realizimin e një kthimi të dobët nga investimi në masën që CHI financohen publikisht, • përkeqësojmë pabarazitë duke kufizuar përpjekjet për të sigurojë qasje universale në njohuri dhe kulturë, • gdhendjen e një vrime të zezë në trashëgiminë kulturore dixhitale të botës, • krijimin e një shkëputjeje ndërmjet sovranitetit të të dhënave, qasjes në të dhëna dhe trashëgimi kulturore; • largimi i anëtarëve të shoqërisë nga historitë e tyre, • kontribuimi në hapësirën më të shkurtër të kujtesës dhe vëmendjes së shoqërive, • përsëritja më e keqe e historisë sonë., • më pak njerëz që angazhohen në diskutime kulturore, duke hequr dorë nga mundësia për të krijuar hapësira për mësim dhe njohuri reciproke- ndërtimi, • lënia e qasjes dhe ndarjes në duart ekskluzive të akterëve privatë, me mendje fitimprurëse, duke reduktuar diversitetin e asaj që është në dispozicion dhe duke e bërë trashëgiminë tonë të pambrojtur ndaj tekave të të pasurve dhe të fuqishmëve.

Koha për të vepruar është tani.

PESË VEPRIMET PËR TË PËRPARUAR KULTURËN E HAPUR DHE NDARJEN MË MIRË TË TRASHËGIMISË KULTURORE

Për të arritur një ndarje më të mirë, institucionet e trashëgimisë kulturore (CHI-të) duhet të jenë në gjendje të gëlltisin, korrin, digjitalizojnë, transpozojnë dhe bëjnë të disponueshme lirisht trashëgiminë kulturore për njerëzit të cilëve u shërbejnë brenda institucioneve të tyre dhe në internet. Kjo është pjesë e detyrës së tyre të interesit publik. Natyrisht, nuk mjafton që CHI-të të ruajnë dhe të vënë në dispozicion trashëgiminë, nëse njerëzit nuk mund ta përdorin atë për studime private, parodi, kërkime apo kritika dhe aktivitete të tjera që mundësojnë ushtrimin e të drejtave themelore. Prandaj, CHI-të duhet të fitojnë aftësi të shtuara për t'i mundësuar çdo anëtari të publikut të gëzojë qasje të pakufizuar, të gjerë dhe aftësi për të ndarë dhe (ri)përdorur trashëgiminë kulturore sa më shumë që të jetë e mundur. Prandaj, nevoja për një politikë të qartë mbështetëse për trashëgiminë shtrihet te përdoruesit dhe të gjithë ekosistemin e ndarjes së trashëgimisë. Për të arritur këto qëllime, ligjet për të drejtën e autorit, normat sociale, si dhe praktikat dhe sjelljet (të cilat mund të jenë pjesë ose të lidhen

me "kornizën e politikave") duhet të ndryshojnë, shumë prej të cilave mund të ndikohen drejtpërdrejt nga politikëbërësit.

Çfarë kuptojmë me “kornizë politike” dhe “rregulla”? Në këtë dokument, një kornizë politikash është grupi i rregullave që rregullojnë qajsen dhe përdorimin e institucioneve dhe njerëzve të trashëgimisë kulturore në përgjithësi – qoftë lokale, kombëtare, rajonale apo ndërkombëtare. Për të arritur një zgjidhje të përbashkët dhe të qëndrueshme, duhet të merren parasysh shumë fusha politikash, duke përfshirë: të drejtat e autorit dhe të drejtat e lidhura me to, mbrojtjen e të dhënave, privatësinë, njohuritë tradicionale, etikën, të drejtat kulturore, trashëgiminë kulturore dhe informacionin e sektorit publik, ndër të tjera. Për shkak se e drejta e autorit është kaq thelbësore për mënyrën se si trashëgimia kulturore prodhohet, ndahet dhe përdoret, është një vend i mirë për të filluar të drejtojmë ndryshime pozitive drejt ndarjes më të mirë.

Këto janë pesë veprime konkrete për të arritur këtë ndryshim të nevojshëm: 1. Mbrojtja e domenit publik nga erozioni 2. Reduktimi i afatit të mbrojtjes së të drejtës së autorit 3. Lejimi ligjërisht i aktiviteteve të nevojshme të institucioneve të trashëgimisë kulturore 4. Mbrojtja e institucioneve të trashëgimisë kulturore nga përgjegjësia 5. Sigurimi i respektit, barazia, diversitet dhe gjithëpërfshirja.

VEPRIMI 1: MBROJTJE DOMENIT PUBLIK NGA EROZIONI

Problemi: Kërcënimet e jashtme po gërryejnë domenin publik dhe ngritur barriera rreth riprodhimeve jo origjinale të materialeve të domenit publik. Riprodhimet dixhitale të materialeve të domenit publik - të cilat të gjitha i përkasin domenit publik - po mbyllen pas disa pengesave dhe kufizimeve, duke gërryer kështu domenin publik. Erozioni ndodh për shkak të kërcënimeve të ndryshme. Teknike: institucioni, platforma ose softueri përdor menaxhimin e të drejtave dixhitale (DRM), të tilla si shenja të ujit, mbi objektet dixhitale; Financiare: tarifat e institucionit për shkarkimin e imazheve ose koleksioneve janë të disponueshme vetëm pas mureve të pagesës; Ligjore: • Ligji për të drejtat e autorit — institucioni pretendon një shtresë dytësore të së drejtës së autorit mbi riprodhimet dixhitale jo origjinale; • Ligji për trashëgiminë kulturore — Në disa vende (p.sh. Francë, Itali, Bullgari, Greqi, ndër të tjera), kopjet dixhitale të veprave të domenit publik të mbajtura në institucionet nuk mund të ripërdoren lirisht për qëllime komerciale në bazë të ligjit për mbrojtjen e trashëgimisë kulturore; • Ligji për markat tregtare — institucioni përdor mbrojtjen e markës tregtare mbi trashëgiminë kulturore të domenit publik për të parandaluar ripërdorimin falas (ose përpjekje për ta bërë këtë); Kontraktuale: institucioni zbaton kufizime kontraktuale për të kufizuar ripërdorimin përmes kushteve të shërbimit.

Është fakt! → Muzeu Britanik ngarkon një tarifë prej 179 £ për të shkarkuar një riprodhim të një pikture në domenin publik nga artisti i shekullit të 19-të Hawing Hogarth. → Në vitin 2019, Muzeu Neues në Berlin lëshoi një skanim 3D të bustit 3000-vjeçar të Nefertitit nga lashtësia Egjipti i ekspozuar në muze nën një licencë CC BY-NC SA.31 → Në vitin 2022, Muzeu Uffizi në Firence ndërmori veprime ligjore kundër stilistit francez Jean Paul Gaultier për përdorimin e pikturës së domenit publik Lindja e Venusit nga artisti i Rilindjes Botticelli. → Kushtet e shërbimit të Muzeut Van Gogh kufizojnë ripërdorimin e veprave të domenit publik të artistit holandez vetëm për rastet jokomerciale. → Në vitin 2016, Instituti

Kombëtar i Fryderyk Chopin nxori një urdhëresë për mbrojtjen e emrit dhe imazhit të tij publik dhe paraqiti një kërkesë për regjistrimin e dy markave tregtare për fjalën "Chopin".

REKOMANDIME

Domeni publik duhet të mbrohet në mënyrë specifike dhe eksplicite me ligj. Ndërkohë që pranon se ka konsiderata kulturore ose etike që duhen bërë herë pas here gjatë ndarjes dhe ripërdorimit të veprave në domenin publik (shih Veprimin 5), ligji duhet ta bëjë të qartë se materialet e domenit publik mund të ripërdoren lirisht në formë të ligjshme, duke përfshirë qëllimet komerciale. Kopjet dixhitale të veprave të domenit publik duhet të ripërdoren lirisht nga kushdo për çfarëdo qëllimi dhe nuk duhet të kufizohen nga zbatimi i ligjeve të tjera, kontratave ose pengesave financiare ose teknike. Politikëbërësit duhet: • Të miratojnë një politikë të qartë dhe të fortë që shpreh qartë se riprodhimet besnike të materialeve të domenit publik nuk duhet të rëndohen nga kufizime teknike, financiare, ligjore ose kontraktuale. • Përcaktoni që asnjë e drejtë autori (ose të drejtat e përafërta) nuk lind në riprodhimet jo origjinale dhe besnike të domenit publik të materialeve të trashëgimisë kulturore, në mënyrë që veprat në domenin publik të mbeten në domenin publik. • Të ndalojë përdorimin e kontratave, masave teknike ose mjeteve financiare për të kufizuar qasjen dhe përdorimin e materialeve të domenit publik. • Ofrojnë një mekanizëm për të kundërshtuar një kërkesë për të drejtën e autorit ose për të kontestuar statusin e një objekti si me të drejtë në domenin publik. • Krijoni një kërkesë(d.m.th. një të drejtë të bazuar në përdorues për të kundërshtuar një pretendim abuziv ose të pasaktë për të drejtën e autorit) dhe një agjenci administrative të ngarkuar me shqyrtimin e sfidave të tilla.

VEPRIMI 2: ULET AFATI I MBROJTJES SË TË DREJTËS SË AUTORIT

Problemi: E drejta e autorit zgjat për shumë kohë Trashëgimia është e mbyllur pas një muri të së drejtës së autorit për një periudhë shumë të gjatë. Dhe vazhdon të bëhet më e gjatë. Sipas ligjit aktual ndërkombëtar, mbrojtja e të drejtës së autorit duhet të zgjasë të paktën 50 vjet pas vdekjes së krijuesit, por ligjet ndryshojnë shumë nga vendi në vend. Në shumicën e juridiksioneve afati është jeta e autorit + 70 vjet, në disa është edhe më e gjatë - jetë + 100 vjet në rastin e Meksikës. Jemi dëshmitarë të një tendence shqetësuese të kushteve gjithnjë e më të zgjatura të mbrojtjes, e cila rrezikon ta heqë trashëgiminë kulturore jashtë domenit publik. Veprat jetime dhe ato jashtë tregtisë paraqesin sfida shtesë, të cilat shoqërohen nga mbrojtja tepër e gjatë. CHI-të shpesh nuk janë mbajtësit e të drejtave të veprave në koleksionet e tyre dhe veprave kanë një mbrojtje kaq të gjatë saqë shpesh është e pamundur të gjendet informacioni se cilët janë mbajtësit aktualë të të drejtave ose si të kontaktohen me ta. Është shumë kohë dhe e vështirë të shpallësh një vepër ligjërisht jetime të përfituar nga regjimet e punës jetimore. Kushtet e së drejtës së autorit shumë të gjata shërbejnë për t'i përkeqësuar këto çështje pasi hyrja e veprave në domenin publik vonohet vazhdimisht dhe nuk është kurrë e parashikueshme. Zgjerimi i vazhdueshëm i kushteve të së drejtës së autorit në disa juridiksione ka bërë gjithashtu jashtëzakonisht të vështirë përcaktimin e statusit të vërtetë të së drejtës së autorit të një vepre. Studimet e lidhjes midis përfitimeve ekonomike dhe kushteve të mbrojtjes kanë treguar vazhdimisht se kushtet aktuale të mbrojtjes nuk janë optimale për shumicën e shprehjeve kulturore.

Në vitin 2016, Komisioni Australian i Produktivitetit zbuloi se “sfera dhe afati i mbrojtjes së të drejtës së autorit në Australi është zgjeruar me kalimin e kohës, shpesh pa analiza transparente të bazuara në prova, dhe tani është anuar shumë në favor të mbajtësve të të drejtave të autorit. Ndërsa një term i vetëm optimal për të drejtën e autorit është ndoshta i pakapshëm, ka të ngjarë të jetë dukshëm më pak se 70 vjet pas vdekjes.''

Është fakt! → Librat me rëndësi kulturore janë më pak të disponueshme në vendet me afate më të gjata se ato më të shkurtra. → Veprat jetime (veprat që janë ende në të drejtën e autorit, por mbajtësit e të drejtave të të cilave nuk mund të identifikohen ose gjenden) përbëjnë një pjesë të konsiderueshme të koleksioneve të institucioneve kulturore. Në vitin 2012, Biblioteka Britanike vlerësoi se 40% e koleksioneve të saj me të drejtë autori (150 milionë vepra në total) ishin jetimë. → E drejta e autorit ka krijuar një vrimë të zezë të shekullit të njëzetë të qasjes në trashëgimi; Materialet e trashëgimisë të krijuara midis viteve 1940 dhe 2000 janë të nënpërfaqësuara në databazat e qasshme dixhitale të Europeana, duke anuar kështu perspektivën mbi historinë tonë të fundit.

REKOMANDIME

Politikëbërësit duhet: • Të reduktojnë afatin e mbrojtjes. • Të sigurojnë mbrojtjen në varësi të regjistrimit (ose formaliteteve të tjera). • Rezistojnë propozimeve për të zgjatur kushtet e së drejtës së autorit më tej se sa janë aktualisht. • Bëjnë sa më të lehtë përcaktimin e veprave si jetime.

VEPRIMI 3: LEJOJ LIGJËRISHT AKTIVITETET E NEVOJSHME TË INSTITUCIONEVE TË TRASHËGIMISË KULTURORE

Problemi: CHI-të nuk mund të përmbushin misionin e tyre për shkak të kufizimeve të së drejtës së autorit CHI-të duhet të bëjnë riprodhime të veprave të mbrojtura nga e drejta e autorit në koleksionet e tyre për qëllime ruajtjeje (p.sh., për të trajtuar rrezikun e përkeqësimit). Ata gjithashtu duhet të bëjnë të gjitha llojet e përdorimeve për t'i bërë veprat të disponueshme për publikun, duke përfshirë shfaqjen dixhitale, shqyrtimin dhe kritikën kurative në internet, huadhënien dixhitale, aksesin dhe ripërdorimin, etj. Për më tepër, procesi i nxjerrjes së tekstit dhe të dhënave (TDM), e cila është thelbësore për kërkimin e trashëgimisë kulturore, kërkon riprodhimin e tekstit ose veprës që do të nxirret për të zbuluar modele, prirje dhe korrelacione në tekst ose të dhëna. Jo të gjitha juridiksionet lejojnë në mënyrë eksplicite TDM. Për më tepër, shumica e juridiksioneve nuk lejojnë në mënyrë eksplicite që trashëgimia të prezantohet në një faqe interneti jokomerciale për një audiencë të përgjithshme pa lejen dhe shpërblimin e (një përfaqësuesi të) mbajtësit të së drejtës. Këto përdorime shpesh kufizohen nga e drejta e autorit dhe, nëse nuk zbatohet një përjashtim ose kufizim (E&L), shpesh konsiderohen shkelje. E&L ekzistojnë për të balancuar të drejtat e krijuesve me nevojat e shoqërisë—ato përfshijnë koncepte si të drejtat e përdoruesve, normat e hapura (d.m.th., qasje të hapura ndaj përjashtimeve të së drejtës së autorit, si përdorimi i drejtë dhe trajtimi i drejtë) si dhe përjashtime specifike, ligjore. Fatkeqësisht, ato shpesh janë të pamjaftueshme, të kufizuara apo edhe jo ekzistente, duke e bërë të drejtën e autorit të paaftë për të qenë të favorshme për misionin e CHI-së. Kjo do të thotë se, në realitet, trashëgimia nuk mund të shijohet në mënyrat dhe vendet më të hapura

sot: dixhitale dhe online. Ky është rasti pavarësisht se përdorimet e CHI-ve janë më shpesh të natyrës jokomerciale dhe nuk ndikojnë në shfrytëzimin normal të veprave. Jo vetëm që aktivitetet themelore të CHI-ve kufizohen nga kufizimet e të drejtave të autorit, por publikut të gjerë i mohohet përdorimi jetësor i trashëgimisë për kënaqësi, si dhe në diskursin publik, si komentet, pastiçet ose parodia.

Është fakt! → Arkivat ndonjëherë nuk mund të bëjnë kopje ruajtëse të dokumenteve që mbajnë pavarësisht kërcënimeve të rënda për humbje për shkak të ndryshimeve klimatike. → Bibliotekat shpesh mund të ofrojnë qasje në kopjet dixhitale të punës në vend në terminale të dedikuara (jo nga distanca). → Shumica e të drejtave aktuale të autorit për aftësinë e kufizuar përjashtimet fokusohen vetëm në dëmtimet e shikimit (me përjashtim të paaftësisë fizike, njohëse ose zhvillimore). Kështu, ato lejojnë vetëm qasjen në lidhje me paaftësitë e printimit (d.m.th., librat dhe formatet braille / shtypje të mëdha / audio) në vend të gamës më të gjerë të materialit krijues. → Informacioni kufizohet brenda kufijve shtetërorë kur përjashtimet e të drejtave të autorit ndalojnë në kufi. → Masat e mbrojtjes teknike (TPM) që nuk mund të anashkalohen ligjërisht, përdoren për veprat letrare të shpërndara në mënyrë elektronike, si librat elektronikë, dhe e bëjnë të pamundur që individët t'i përdorin ato vepra në mënyra që përndryshe do të ishin të pacënuara. Kjo pengon kërkimin e trashëgimisë kulturore që mbështetet në thelb në TDM.

VEPRIMI 3: LEJIMI I LIGJSHËM I AKTIVITETET TË NEVOJSHME TË INSTITUCIONEVE TË TRASHËGIMISË KULTURORE

REKOMANDIME

Institucionet duhet të lejohen të kryejnë të gjitha aktivitetet e nevojshme për të përmbushur misionet e tyre me interes publik dhe për t'u shërbyer përdoruesve të tyre. Politikëbërësit duhet: • Të mundësojnë që institucionet e trashëgimisë kulturore të riprodhojnë dhe të bëjnë të disponueshme për përdorim dhe ripërdorim nga publiku trashëgiminë e mbrojtur me të drejtën e autorit për qëllime jokomerciale. • Lejojnë të gjitha aktivitetet e nevojshme që i lejojnë përdoruesit të përdorin trashëgiminë për qëllime jokomerciale dhe të përdorin trashëgiminë për të marrë pjesë në diskursin publik. Këto veprime duhet të mbrohen siç duhet duke përdorur një gjuhë të qartë, të paqartë në formën e E&L (përfshirë të drejtat e përdoruesve, norma të hapura si përdorimi i drejtë ose përjashtime ligjore) që janë të përshtatshme për epokën dixhitale dhe për të ardhmen. Përjashtimet dhe kufizimet e tilla duhet të jenë të detyrueshme, të mos i nënshtrohen shpërblimit (p.sh., të mos zbatohen në një model të ngjashëm me licencimin e detyrueshëm) dhe të mbrohen nga mbivendosja kontraktuale. Në këtë pikë të fundit, shumë CHI përfshihen në marrëveshje licencimi që heqin në mënyrë eksplicite aftësia e tyre për t'u mbështetur në përjashtime për të kryer aktivitetet e tyre normale, siç janë përjashtimet e garantuara sipas Traktatit të Marrakeshit të WIPO-së. Asnjë kusht kontraktual nuk duhet të minimizojë ose anulojë përdorimet e lejuara sipas përjashtimeve. Aktivitetet specifike që CHI duhet të kryejnë të paktën në rrjedha e detyrave të tyre dhe që duhet të lejohen sipas ligjit të së drejtës së autorit janë të detajuara më poshtë. Për të siguruar që aktivitete të tilla mund të zhvillohen ligjërisht, E&L-të e plota dhe të pakufizuara të aplikimit duhet të garantohen në ligjet për të drejtën e autorit

Përjashtimet dhe kufizimet minimale të nevojshme për institucionet e trashëgimisë kulturore dhe përdoruesit e tyre

Institucionet e trashëgimisë kulturore duhet së paku të jenë në gjendje: 1. Të bëjnë riprodhime të veprave në koleksionin e tyre: CHI duhet të jenë në gjendje të bëjnë riprodhime të veprave në koleksionet e tyre: • për qëllime ruajtjeje, • të kujdesen për nevojat e përdoruesve me aftësi të kufizuara, • për të mundësuar tekstin dhe nxjerrjen e të dhënave të koleksionit të tyre. 2. Bëjnë veprat të disponueshme për publikun: Ruajtja e trashëgimisë ka kuptim kur ajo mund të përdoret, ndahet dhe shijohet nga publiku. Prandaj, CHI-të duhet të jenë në gjendje: • të shfaqin dhe ekspozojnë koleksionin e tyre, duke përfshirë në mënyrë dixhitale, • të japin hua vepra elektronike të lindura dixhitale dhe vepra të dixhitalizuara, • të ofrojnë qasje dhe të lejojnë përdorimin e veprave (të dixhitalizuara) për qëllime edukative ose private, të tilla si kërkimi dhe studimi privat, • Të mundësojë përodrimin e veprave për qëllime jokomerciale kur natyrshëm përfundon shfrytëzimi tregtar i tyre.

3. Aktivizo ripërdorimin e veprave: Përveç qasjes në punime, përdoruesit e CHI-ve duhet të jenë në gjendje: • të kenë qasje dhe të përdorin vepra për qëllime edukative ose private, si kërkimi dhe studimi privat, • të kryejnë nxjerrjen e tekstit dhe të dhënave, • të ushtrojnë lirinë e panoramës. • të përdorë veprat në kontekstin e fjalimit publik dhe të raportimit të lajmeve. • t'i përdorë veprat për qëllime të citimit, kritikës, rishikimit dhe parodisë, karikaturës dhe pastiçes. • të bëjë përdorime transformuese, të tilla si remikse dhe forma të tjera të përmbajtjes së krijuar nga përdoruesit.

Kërkesat e veprimtarisë dhe aplikimit efektiv

Të gjitha këto përjashtime ose kufizime duhet të jenë: • në vend të një politike të qartë, të lehta për t'u kuptuar, koherente dhe të qëndrueshme. • Ligjërisht të sakta dhe jo të paqarta. • Lehtë për tu shijuar dhe përdorur. • Fleksibile—për të adresuar rastet e paparashikuara ose ekstreme. • Të përshtatshme për një epokë dixhitale me avansimet e së ardhmes—p.sh. ato duhet të mbulojnë veprat e lindura dixhitale dhe të dixhitalizuara dhe të marrin parasysh përparimet në teknologji. • E detyrueshme — duke formuar një pjesë thelbësore të ligjit për të drejtën e autorit, d.m.th., jo si pjesë e rekomandimeve ose marrëveshjeve të licencave në të gjithë sektorin. • Nuk mund të anulohet kontraktualisht ose të anashkalohet nga kontratat. • Nuk i nënshtrohet shpërblimit — nuk ka kërkesa ligjore ose të detyrueshme për licencim. • E zbatueshme dhe e harmonizuar në të gjithë juridiksionet — për të lejuar përdorime ndërkufitare dhe bashkëpunim ndërkombëtar. • E papenguar nga menaxhimi i të drejtave dixhitale dhe masat e mbrojtjes teknologjike.

AKSION 4: MBROJNË INSTITUCIONET E TRASHËGIMISË KULTURORE NGA PËRGJEGJËSIA

Problemi: E drejta e autorit vendos një barrë të padrejtë përgjegjësie mbi institucione

Në mënyrë që të përmbushin misionin e tyre për të ruajtur trashëgiminë dhe për të lehtësuar ndarjen, pjesëmarrjen dhe angazhimin me trashëgiminë, CHI-të duhet të bëjnë disa përdorime të veprave të mbrojtura nga e drejta e autorit në koleksionet e tyre. Për shkak se këto përdorime mund ose nuk mund të lejohen sipas ligjeve komplekse dhe të paqarta për të drejtat e autorit, institucionet operojnë

nën një rrezik (real ose të përceptuar) të shkeljes së të drejtës së autorit. Sanksionet dhe dëmshpërblimet për shkeljen e të drejtave të autorit mund të jenë të mëdha, dhe në disa juridiksione, institucionet mund të përballen me letra kërkese pa shkuar ndonjëherë në gjykatë, ku mund të kundërshtohet ligjërisht. Si rrjedhojë, institucionet miratojnë një qasje ndaj rrezikut, të shkaktuar nga ankthi i të drejtës së autorit, dhe përmbahen nga ndërmarrja e aktiviteteve të nevojshme për të përmbushur misionin e tyre.

Është fakt! → Për shumë bibliotekarë, e drejta e autorit shihet si një zonë "e vështirë" që mund të frymëzojë sjellje shmangëse dhe mund të rezultojë në shqetësim → Çështje të shumta gjyqësore në Holandë e kanë kufizuar rëndë gëzimin e trashëgimisë holandeze të dixhitalizuar të shekullit të 20-të. Tre raste në veçanti rezultuan në heqjen masive parandaluese të trashëgimisë së dixhitalizuar nga platformat online të disponueshme publikisht. Kjo pati një efekt ftohës mbi institucionet dhe kufizoi disponueshmërinë online të trashëgimisë. Gjithashtu kjo shkaktoi shpenzime të burimeve të vlefshme për të gjetur krijuesit dhe mbajtësit e të drejtave për përdorimet e veprave të tyre, edhe kur ndarja apo përdorimi i këtyre veprave nga CHI-të nuk shkaktoi asnjë dëm në shfrytëzimin normal të atyre veprave.

REKOMANDIME

Përdorimet në mirëbesim nga institucionet gjatë përmbushjes së misioneve të tyre me interes publik (veçanërisht përdorimet për qëllime jokomerciale) nuk duhet të konsiderohen shkelje të së drejtës së autorit dhe institucionet nuk duhet të mbajnë përgjegjësi. Politikëbërësit duhet: • Të heqin përgjegjësinë për institucionet e trashëgimisë kulturore që veprojnë në mirëbesim. • Aty ku përgjegjësia nuk mund të hiqet, kufizoni sanksionet dhe mjetet juridike për institucionet e trashëgimisë kulturore. • Krijimi i një porti të sigurt për të lejuar institucionet e trashëgimisë kulturore të kryejnë ligjërisht aktivitetet e tyre, duke përfshirë vënien në dispozicion të koleksioneve në internet për përdoruesit e tyre, dhe për t'i inkurajuar ata që të respektojnë njoftimin dhe heqjen e mekanizmave në rast të pretendimeve për shkelje të paraqitura nga mbajtësit e të drejtave.

VEPRIMI 5: SIGURONI RESPEKT, BARAZI DHE PËRFSHIRJE

Problemi: Qasja dhe ndarja e trashëgimisë kulturore nuk është gjithmonë e barabartë, e respektueshme ose gjithëpërfshirëse

Në disa raste, përmbushja e misionit të CHI-së për të vënë në dispozicion koleksionet mund të jetë e ndërlikuar kur koleksionet përmbajnë (1) materiale të trashëgimisë që u përkasin komuniteteve të margjinalizuara që janë përjashtuar nga qasja dhe pjesëmarrja në ndarjen e trashëgimisë kulturore; (2) materialet e fituara në kontekstin e kolonizimit (3) materialet e popujve autokton; (4) materialet që konsiderohen private (veçanërisht në rastet e përdorimit për njohjen e tipareve të fytyrës); (5) materialet që përfaqësojnë fëmijë ose grupe të tjera të cënueshmel; mes materialeve të tjera të ndjeshme. Në raste të tilla, çështje specifike dhe komplekse të barazisë lindin shumë përtej paradigmës së të drejtës së autorit kundër domenit publik, e cila garanton një qasje të përgjegjshme, të nuancuar, të barabartë dhe të respektueshme, si dhe nevojën për të sjellë respekt, barazi, dhe përfshirjen në ekuacionin e "kulturës së hapur". Në Creative Commons, kjo është pjesë e vizionit tonë

për ndarje më të mirë të trashëgimisë kulturore. Dialogu, besimi dhe mirëkuptimi janë disa nga përbërësit kryesorë për të arritur këtë vizion për ndarje që është më etik dhe më i drejtë.

Është fakt! → Në vitin 1992, kënga "Sweet Lullaby" (në albumin e muzikës botërore Deep Forest) ripërpunoi një regjistrim të një ninulle të vjetër të kënduar nga një grua e quajtur Afunakwa, e regjistruar nga etnomuzikologu zviceran Hugo Zemp në 1970 në Ishujt Solomon. Marrë nga arkivi i muzikës tradicionale të UNESCO-s, versioni i ripërpunuar gjeneroi fitime të mëdha, por u krijua pa autorizim, kompensim ose njohje të Afunakwa ose komunitetit të saj.

REKOMANDIME

Politikëbërësit duhet të inkurajojnë institucionet që të miratojnë një qasje etike dhe të barabartë për ndarjen e koleksioneve të tyre dhe të zhvillojnë politikë që u bën thirrje institucioneve: • të marrin në konsideratë, përveç statusit të domenit publik të një elementi kulturor, kufizime shtesë ligjore, etike ose kontraktuale që mund të rregullojnë kushtet e qasjes, përdorimit dhe ripërdorimit; • të pranojnë se kufizimet e qasjes dhe ripërdorimit mund të justifikohen për arsye etike; • angazhohen dhe ndërlidhen me komunitetet burimore për të përcaktuar një kornizë për dixhitalizimin dhe vënien në dispozicion të koleksioneve; dhe • të komunikojnë qartë dhe të edukojnë përdoruesit e tyre rreth kushteve të përdorimit dhe ripërdorimit, dhe çdo kusht të vendosur në këtë mënyrë për ta bërë ndarjen më të barabartë.

SHËNIME:

1. Gabriel Naudé, Lajme nga Franca. Ose, një përshkrim i bibliotekës së Kardinal Mazarinit: përpara se të rrënohej plotësisht (Londër: Timothy Garthwait, 1652), siç citohet në The Library: A Fragile History, nga Arthur der Weduwen dhe Andrew Pettegree, Profile Book, 2021, f. 206. 2. Creative Commons, webfaqja “Open Culture”, https://creativecommons.org/about/ program-areas/arts-culture/. 3. Brigitte Vézina, "CC publikon dokumentin e politikave të titulluar Drejt Ndarjes më të Mirë të Trashëgimisë Kulturore - Një Agjendë për Reformën e të Drejtave të Autorit - Creative Commons," blog Creative Commons, prill 2022, https://creativecommons.org/2022/04/04/cc
-publikon-policy-paper-titled-drejt-sharing-më
mirë-e-trashëgimisë-kulturore-një-axhendë-për-reformën-të drejtën e autorit/ . 4. Platforma CC Copyright, https://network.creativecommons.org/cc-copyrightplatform-activity-fund/. 5. Federata Ndërkombëtare e Shoqatave dhe Institucioneve të Bibliotekave (IFLA), “Kërkesë për kontribut për sesionin informativ mbi ndikimin e pandemisë Covid-19 në ekosistemin e të drejtave të autorit”, WIPO, 2022,

https://www.wipo.int/export/sites/www/meetings/ en/docs/ifla.pdf. 6. Shih, p.sh., Saving Ukrainian Cultural Heritage Online (SUCHO), https:// www.sucho.org/ dhe #NEWPALMYRA, https://newpalmyra.org/. 7. UNESCO, “UNESCO nxjerr në pah kërcënimet e ndryshimeve klimatike ndaj pronës kulturore në Kiribati”, Qendra e Njohurive për SDG | IISD, janar 2012, http://sdg.iisd.org/news/unescohighlights-climate-change-threats-to-cultural-property-in-kiribati/. 8. Dom Phillips, "Zjarri i muzeut të Brazilit: Humbje 'e pallogaritshme' pasi institucioni 200-vjeçar i Rios u

shkatërrua," The Guardian, shtator 2018, https://www.theguardian.com/world/2018/sep/ 03/fire-engulfs -brazili-kombëtar-muze-rio. 9. Nora McGreevy, "Pse zjarri i Cape Town është një humbje shkatërruese për trashëgiminë kulturore të Afrikës së Jugut," Revista Smithsonian, 20 prill 2021, https:// www.smithsonianmag.com/smart-news/cultural-heritage-historic-library-destroyedsouth-africa-blaze-180977539/ 10. Agence France-Presse, "Zjarri i Ishullit të Pashkëve shkakton dëme 'të pariparueshme' në statujat e famshme moai," The Guardian, tetor 2022, https://www.theguardian.com/world/2022/ tetor/07/zjarri-ishull-pashkëve-shkakton-dëmtime të pariparueshme në statuja-moai-të-famshëm. 11. Shih gjithashtu UNESCO, “Culture and Climate Change”, https://www.unesco.org/en/culture-and-climate-change. 12. Ana Lazarova, “Shërbimi i madh i reformës së të drejtës së autorit të BE-së për përdorimin falas për qëllime arsimore”, Europeana Pro, korrik 2021, https://pro.europeana.eu/post/the-eucopyright-reform-s-great-disservice-për-për-përdorim-falas-për-qëllime-arsimore. 13. Zyra e Komisionerit të Lartë për të Drejtat e Njeriut, Raportues Special në Fushën e të Drejtave Kulturore, “Një qasje e të drejtave kulturore ndaj trashëgimisë”, https://www.ohchr.org/en/ special-procedures/sr-cultural-rights /Cultural-rights-proach-heritage. 14. Kjo u formulua për herë të parë nga pjesëmarrësit e Creative Commons Samiti i 2013-tës në Buenos Aires. Shih Timothy Vollmer, “Mbështetja e Reformës së të Drejtave të Autorit, Creative Commons”, tetor 2013, https://creativecommons.org/2013/10/16/supportingcopyright-reform. 15. UNESCO, “Culture for Development Indicators — Manual Methodology”, Heritage, 2014, f. 130, https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/ cdis_methodology_manual_0_0.pdf https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/ files/cdis/heritage_dimension.pdf (PDF). 16. Farida Shaheed, Raport i ekspertit të pavarur në fushën e të drejtave kulturore, Këshilli i OKB-së për të Drejtat e Njeriut, OKB Doc. A/HRC/17/38, 21 mars 2011, https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/122/04/PDF/G1112204.pdf?OpenElement. Shih gjithashtu, Neni 27(1), Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (1948), Kombet e Bashkuara, https:// www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights. Këto të drejta shprehen gjithashtu në instrumente dhe programe të ndryshme të UNESCO-s, veçanërisht: Konventa e Trashëgimisë Botërore (1972), neni 5, https://whc.unesco.org/en/convention/; Konventa për Mbrojtjen e Trashëgimisë Kulturore Jomateriale (2003), neni 23, https://ich.unesco.org/ en/convention,; dhe Programi Memory of the World (1992), https://www.unesco.org/en/ memory-world. 17. Kombet e Bashkuara, The 17 Goals, https://sdgs.un.org/goals. 18. UNESCO, “MONDIACULT 2022: Shtetet miratojnë Deklaratën historike për Kulturën”, njoftim për shtyp, shtator 2022, https://www.unesco.org/en/articles/mondiacult-2022-statesadopt-historic-declaration-culture?hub=701. 19. UNESCO, “Çështja speciale nr. 5: Numërimi mbrapsht për MONDIACULT”, gusht 2022, https:// articles.unesco.org/en/articles/special-issue-ndeg5-countdown-mondiacult. 20. Treguesi i SDG 16.10.1, https://unstats.un.org/sdgs/metadata/ ?Text&Goal=16&Target=16.10. 21. SDG

Treguesit — Treguesit e SDG, https://unstats.un.org/sdgs/metadata/ ?Text=&Goal=11&Target=11.4. 22. UNESCO, “Cutting Edge | Kultura: themeli i zhvillimit të qëndrueshëm”, Nëntor 2021, përditësuar në prill 2022, https://www.unesco.org/en/articles/cutting-edgeculture-bedrock-sustainable-development.

("Ndikimi ndërsektorial i kulturës në kontributin në zhvillimin e qëndrueshëm në të gjitha fushat e politikave është njohur për më shumë se 40 vjet."). Shihni gjithashtu: UNESCO, "Sfidat kryesore", https://www.unesco.org/en/keychallenges. ("Duke ndarë njerëzimin tonë të përbashkët, me njohuri të shtuara dhe solidaritet moral, ne mund të gjejmë zgjidhje për çështjet urgjente të kohës sonë"). 23. Loic Tallon, "Krijimi i aksesit përtej metmuseum.org: Koleksioni Met në Wikipedia", Muzeu Metropolitan i Artit, shkurt 2018, https:// www.metmuseum.org/blogs/now-at-the-met/2018 /open-access-at-the-met-year-one. 24. Alice White, "Imazhet nga koleksioni Wellcome kalojnë 1.5 miliardë shikime në Wikipedia", dhjetor 2021, https://stacks.wellcomecollection.org/images-from-wellcomecollection-pass-1-5-billion-views-on-wikipedia -ee9663b62bef. 25. Shih, p.sh.: Melissa Terras, "Hapja e aksesit në koleksione: krijimi dhe përdorimi i përmbajtjes kulturore të hapur të dixhitalizuar", Emerald Insight, shtator 2015, https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/ OIR-06-2015-0193/plot/html; Sesana E, Gagnon AS, Bertolin C, Hughes J. "Përshtatja e trashëgimisë kulturore ndaj rreziqeve të ndryshimeve klimatike: Perspektivat e ekspertëve të trashëgimisë kulturore në Evropë". Gjeoshkencat. 2018; 8 (8): 305. https:// doi.org/10.3390/geosciences8080305, https://www.mdpi.com/2076-3263/8/8/305; dhe Mia Ridge, "Nga etiketimi në teorizim: Thellimi i angazhimit me trashëgiminë kulturore përmes burimeve të shumta", tetor 2013, Kurator: The Museum Journal - Wiley Online Library, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/cura.12046, ndër shumë shembuj të tjerë. 26. Julia Fallon dhe Pablo Uceda Gomez, "Dekadat e humbura: vrima e zezë e shekullit të 20-të në Europeana", Europeana Pro, nëntor 2015, https://pro.europeana.eu/post/themissing-decades-the-20th-century -vrima e zezë-në-europeana.

27. Për shembull, Amazon fshiu librat elektronikë nga bibliotekat personale të përdoruesve, shih: Brad Stone, "Amazon Erases Orwell Books From Kindle Devices", The New York Times, korrik 2009, https://www.nytimes.com/2009/ 07/18/technology/companies/18amazon.html?_r=0. Në vitin 2010, Sony ndërpreu formatin Broad Band eBook (BBeB), shih: Arkivat Kombëtare, "Detajet për: Broad Band eBook LRF", http://www.nationalarchives.gov.uk/ PRONOM/fmt/518. Në vitin 2011, Microsoft ndërpreu formatin LIT, shih: Dan Price, "Formatet e ndryshme të librave elektronikë të shpjeguar: EPUB, MOBI, AZW, IBA dhe më shumë," Make Use Of, korrik 2018, https://www.makeuseof.com/ tag/ebook-formats-explained/. Në vitin 2012, Amazon ndërpreu formatin Mobipocket. Në vitin 2020, Google njoftoi se do të ndërpresë Readium, Readium, "Releases", https://readium.org/development/releases/. Shih gjithashtu Amy Kirchhoff dhe Sheila Morrissey, "Preserving eBooks", DPC Technology Watch Report 14, qershor 2014, https://www.dpconline.org/docs/technology-watchreports/1230-dpctw14-01/file dhe Stefan Hein, Tobias Steinke. "DRM dhe ruajtja dixhitale: Një rast përdorimi në gjermanisht Biblioteka Kombëtare." Në Serena Coates, Ross King, Steve Knight, Christopher A. Lee 0001, Peter McKinney, Erin O'Meara, David Pearson, redaktorë, Proceedings of the 11th International Conference on Digital Preservation, iPRES 2014, Melburn, Australi, 6 - 10 tetor , 2014. 2014, https://phaidra.univie.ac.at/view/ o:378120. 28. Shih, Judith Bleiden, "Research Paper: The Accuracy of Rights Statements on Europeana.eu", Kennisland, shkurt 2018, https://www.kl.nl/en/publications/researchpaper-the-accuracy-of-rights -statements-on-europeana-eu/, e cila tregon nivelin e ulët të saktësisë në të cilën aplikohen licencat

dhe mjetet CC për riprodhimet e veprave të domenit publik dhe ndikimin negativ në domenin publik ("... hulumtimi në bazën e të dhënave Europeana tregon që licencat CC mund të përdoren… për të vendosur kushte për përdorimin e një vepre që tashmë është e disponueshme lirisht. Përfundimisht aplikimi i gabuar i licencave Creative Commons çon në mashtrim të kopjimit që kufizon ripërdorimin dhe dëmton idetë themelore që qëndrojnë pas qëllimit të licencave Creative Commons"). 29. Shih, p.sh. Eleonora Rosati, "Le Journal d'Anne Frank': mjaft i dallueshëm për të qenë një markë tregtare, thotë Bordi i Katërt i Apelit i OHIM", The IPKat, 2016, https:// ipkitten.blogspot.com/2016/01/le-journal-danne- sinqerisht-mjaftueshëm.html. 30. Shih, p.sh., Doug McCarthy, Andrea Wallace dhe Tala Rahal, "Hawking Hogarth - Një ekskursion i gjallë në të ardhmen e aksesit të hapur në koleksionet dixhitale në MB", prezantimi kryesor në Ice Pops 2022, shtator 2022, https:// docs.google.com/presentation/d/ 1tp8Yp3MIWZTFdXMmgNnhacv4w3sc0P0hVL9cQuimS4A/ edit#slide=id.g9e7aee9d3b_0_4. 31. Shih, p.sh., Michael Weinberg, "Muzeu Neues po pretendon të drejtën e autorit mbi skedarët e printimit 3D të bustit të Nefertitit," Slate, nëntor 2019, https://slate.com/technology/ 2019/11/nefertiti-bust-neues- Museum-3d-printing.html dhe Cosmo Wenman, "Një muze gjerman u përpoq të fshihte këtë skanim mahnitës 3D të një objekt ikonik egjiptian. Sot mund ta shihni për herë të parë," Arsyeja, nëntor 2019, https://reason.com/2019/11/13/agerman-museum-tried-to-hide-this-stuning-3d-scan-of-an-icon-egyptian-artifacttoday-you-can-see-it-for-the-first-hera/, siç citohet në Claudio Ruiz dhe Scann, "Riprodhimet e veprave të domenit publik duhet të mbeten në domenin publik", Creative Commons, Nëntor 2019, https://creativecommons.org/2019/11/20/reproductions-ofpublic-domain-works/. 32. Justus Dreyling, Teresa Nobre dhe Brigitte Vézina, "The Uffizi vs. Jean Paul Gaultier: A Public Domain Perspective", Communia, tetor 2022, https://communiaassociation.org/2022/10/25/the-uffizi-vs -jean-paul-gaultier/. 33. Shih, p.sh., Muzeu i Van Gogut, Përdorimi dhe lejet e imazheve të koleksionit, https:// www.vangoghmuseum.nl/en/about/organisation/terms-and-conditions/use-andpermissions-of-collection-images. 34. Natalia Mileszyk, "Mos e varros trashëgiminë e Chopin nën një mal me IPR", Communia, gusht 2016, https://communia-association.org/2016/08/04/dont-bury-chopins-legacymountain-iprs/. 35. Shih për shembull gjuhën e nenit 14 të Direktivës (BE) 2019/790 mbi të drejtën e autorit dhe të drejtat e përafërta në Tregun Unik Dixhital, https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/ ?uri=CELEX:32019L0790&from=EN#d1e822-92-1. Shih gjithashtu Alexandra Giannopoulou, "Direktiva e re për të drejtën e autorit: Neni 14 ose kur domeni publik hyn në direktivën e re të autorit", Blog i Kluwers Copyright, qershor 2019, http:// copyrightblog.kluweriplaw.com/2019/06/27/the-new-copyright-directive-article-14-orwhen-the-public-domain-hyn-the-new-copyright-directive/. 36. Shih Wallace, Andrea dhe Euler, Ellen, "Rishikimi i aksesit në trashëgiminë kulturore në domenin publik: BE dhe zhvillimet ndërkombëtare (1 shkurt 2020)." IIC - Rishikimi Ndërkombëtar i Ligjit të Pronësisë Intelektuale dhe Konkurrencës 51, 823-855 (2020), https://ssrn.com/abstract=3575772 ose http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3575772 37. Shih, p.sh., Brigitte Vézina, "Përgjigja jonë ndaj konsultimit për zgjatjen e afatit të së drejtës së autorit në Kanada", Creative Commons, mars 2021, https://creativecommons.org/

/03/09/përgjigjja-our-to-canadas-copyright-term-extension-consultation/. 38. Shih, p.sh., LIBER, “Deklarata LIBER në lidhje me punët jashtë tregtisë”, korrik 2022, https://libereurope.eu/article/liber-statement-regarding-out-of-commerce-works/ dhe Regjistri i Copright, “Orphan Works and Mass Digitalization: A Report of the Register of Copyrights, Qershor 2015, “https://www.copyright.gov/orphan/reports/orphanworks2015.pdf (PDF). Për burimet ekzistuese për të trajtuar çështjen e veprave jetimë, shihni p.sh. Europeana, ARROW: https://pro.europeana.eu/project/arrow dhe EnDOW Diligent Search Publications, https://diligentsearch.eu/publications/. 39. Biblioteka e Universitetit Cornell, “Terma e të drejtave të autorit dhe domeni publik në Shtetet e Bashkuara”, përditësuar për herë të fundit në janar 2022, https://guides.library.cornell.edu/ ld.php?content_id=63800150 dhe Christina Angelopoulos, “Miti i Harmonizimit të Termave Evropianë: 27 Domene Publike për 27 Shtetet Anëtare,” IVIR, 2012, https:// www.ivir.nl/publicaties/download/IIC_2012_5.pdf (PDF). 40. Flynn, Jacob dhe Giblin, Rebecca dhe Petitjean, Francois, “Çfarë ndodh kur librat hyjnë në domenin publik? Testimi i hipotezës së nënpërdorimit të së drejtës së autorit në të gjithë Australinë, Zelandën e Re, Shtetet e Bashkuara dhe Kanada” (10 qershor 2019). Gazeta Juridike e Universitetit të Uellsit të Ri Jugor, vëll. 42, Nr. 4, 2019, U of Melbourne Legal Studies Punim Kërkimor Nr. 878, https://ssrn.com/abstract=3401684. 41. Komisioni Evropian, Punimet Jetime – Pyetjet e bëra më shpesh, tetor 2012, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_12_743. 42. Julia Fallon dhe Pablo Uceda Gomez, "Dekadat e humbura: vrima e zezë e shekullit të 20-të në Europeana", Europeana Pro, nëntor 2015, https://pro.europeana.eu/post/themissing-decades-the-20th-century-black-hole-in-europeana. 43. Shih, p.sh., Pollock, Rufus, “Forever Minus a Day? Llogaritja e afatit optimal të së drejtës së autorit” (19 korrik 2009). Rishikimi i Kërkimeve Ekonomike mbi Çështjet e të Drejtës së Autorit, vëll. 6, nr. 1, f. 35-60, 2009, https://ssrn.com/abstract=1436186; Clark, A., & Chawner, B. (2014). "Përfshirja e domenit publik: Kufizimi i librave të domenit publik në një mjedis dixhital." SHËNIMET E Parë 21 E hënë, 19(6). https://doi.org/10.5210/fm.v19i6.4975.

44. Qeveria Australiane, Komisioni i Produktivitetit, “Marrëveshjet e Pronësisë Intelektuale - Raporti hetimor” (2016), Gjetja 4.1, f. 131, https://www.pc.gov.au/ inquiries/completed/intellectual-property/report/intellectual-property.pdf (PDF). 45. Mbi huadhënien dixhitale të kontrolluar, shih Biblioteka Futures, https://www.libraryfutures.net. 46. Shih p.sh. #3). 47. Të drejtat e njohurive 21, "CIPPM për të ofruar kërkime në normat e hapura si pjesë e Programit të të Drejtave të Dijes 21", https://www.knowledgerights21.org/news-story/ cippm-to-deliver-research-into-open- programi normat-si-pjesë-të-të drejtat-dija-21-/.

48. Shih André Houang, “Grupi Punues i Platformës së të Drejtave të Autorit Creative Commons për Dokumentin e Pozicionit të të Drejtave të Përdoruesit”, Nëntor 2021, Creative Commons që na pëlqen të ndajmë mediumin, https://medium.com/creative-commons-we-like-to-share /working-group-on-user-rightsposition-paper-9c5e589f1c9b. 49. Këshilli Ndërkombëtar i Arkivave, “Ndryshimet klimatike, të drejtat e autorit dhe trashëgimia kulturore”, qershor 2020, https://blog-ica.org/2020/06/12/climate-change-copyright-andcultural-heritage/. 50. Shih p.sh.,

Biblioteka Britanike, “Pse nuk mund të aksesoj këtë burim në internet?”, https:// www.bl.uk/help/explore-item-not-available. Shih gjithashtu, EIFL, “Çështja e të drejtës së autorit 'TU Darmstadt' e shpjeguar mjeshtërisht,” korrik 2016, https://www.eifl.net/news/tu-darmstadtcopyright-case-neatly-explained. 51. Shih, Traktati i Marrakeshit të WIPO-së për të lehtësuar aksesin në veprat e botuara për personat që janë të verbër, me shikim të dëmtuar ose me aftësi të kufizuara të shtypura (Traktati i Marrakeshit), 2013, https:// www.wipo.int/marrakesh_treaty/en/. 52. EIFL, "Deklarata për WIPO SCCR mbi mënyrën se si informacioni mohohet kur përjashtimet e të drejtave të autorit ndalojnë në kufi", Nëntor 2016, https://www.eifl.net/resources/ statements-wipo-sccr-how-information-denied-kur-copyright-exceptions-stop-border. 53. Të referuara gjithashtu si "masa mbrojtëse teknologjike". 54. Shih p.sh., Dombrowski, Quinn, Rachael Samberg dhe Erik Stallman. "DSC # 14: Përshëndetje, Përjashtimi DMCA." Klubi i Data-Sitters, maj 2022. https://datasittersclub.github.io/site/ dsc14.html. 55. Aleanca e Autorëve, "Komenti i Dosjeve të Aleancës së Autorëve në mbështetje të përjashtimit të ri ndaj seksionit 1201 të DMCA për të mundësuar kërkimin e nxjerrjes së tekstit dhe të dhënave", dhjetor 2020, https://www.authorsalliance.org/2020/12/15/authors -alliance-files-comment-insupport-of-new-exemption-to-section-1201-of-the-dmca-to-enable-text-and -datamining-research/. 56. IFLA, “Mbrojtja e përjashtimeve kundër anulimit të kontratës”, 2019, https:// www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/topics/exceptions-limitations/ documents/contract_override_article.pdf (PDF). 57. Shih Giannoumis G.A., Beyene W.M. (2020) Përfshirja kulturore dhe qasja në teknologji: Perspektiva nga poshtë-lart mbi ligjin dhe politikën e të drejtës së autorit në Norvegji. Në: Antona M., Stephanidis C. (eds) Access Universal in Human-Computer Interaction. Aplikimet dhe Praktika. HCII 2020. Shënime Leksioni në Shkencat Kompjuterike, vëll 12189. Springer, Çam. https://doi.org/10.1007/978-3-030-49108-6_25. 58. Për shembull, në Portugali, Mal të Zi, Belgjikë dhe Kuvajt, ligji për të drejtën e autorit thotë se (pothuajse) të gjitha përjashtimet dhe kufizimet mbrohen nga anulimi i kontratës (shih IFLA, “Mbrojtja e përjashtimeve kundër anulimit të kontratës”, 2019, https://www. ifla.org/wpcontent/uploads/2019/05/assets/hq/topics/exceptions-limitations/documents/ contract_override_article.pdf, f. 3). Shihni gjithashtu pozicionin e politikave të Shoqatës Amerikane të Bibliotekave, Copyright | Avokimi, Legjislacioni & Çështjet (https://www.ala.org/advocacy/ copyright) dhe Teresa Nobre, “Zbatimi i mbrojtjeve të reja të BE-së kundër tejkalimeve kontraktuale dhe teknologjike të përjashtimeve të së drejtës së autorit”, Communia, 2019, https:// www. communia-association.org/2019/12/09/implementing-new-eu-protectionscontractual-technological-overrides-copyright-exceptions/. 59. Wakaruk, A., Gareau-Brennan, C., Pietrosanu, P. (2021). "Prezantimi i shkallës së ankthit të së drejtës së autorit." Journal of Copyright in Education and Librarianship, 5(1),1–38, f. 3. https://doi.org/10.17161/jcel.v5i1.15212© 2021 (CC BY-NC-4.0). (Citimet janë hequr) 60. Për shembull: Pictoright v Stadsarchief Rotterdam (2014), https:// uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:GHAMS:2017:523; Stichting Cors van Bennekom kundër IISG (2015), https://uitspraken.rechtspraak.nl/ inziendocument?id=ECLI:NL:RBAMS:2015:3231; dhe Voet/Roovers kundër Erfgoed Leiden (2020), https://www.erfgoedleiden.nl/nieuws/1170-online-plaatsen-oude-foto-sgerechtshof-den-haag-verniet

igtuitspraak#:~:text=Roovers%20overleed %20në%202000.,75%20për%20foto%20moest%2 0betalen. 61. Shih p.sh., Coad, Samuel, "Dixhitalizimi, e drejta e autorit dhe sektori GLAM: Ndërtimi i një regjimi të sigurt porti të përshtatshëm për qëllime" (6 shtator 2019). (2019) 50 VUWLR 1, Punim Kërkimor Ligjor i Universitetit Victoria të Wellington, Punim Student/Alumni Nr. 13/2019, I disponueshëm në SSRN: https://ssrn.com/abstract=3449037. 62. Callison, Camille etj. 2021. "Angazhimi me respekt me njohuritë indigjene: E drejta e autorit, ligji zakonor dhe institucionet e kujtesës kulturore në Kanada." KULA: Studime për krijimin, përhapjen dhe ruajtjen e njohurive 5(1). https://doi.org/ 10.18357/kula.146. 63. Për më shumë informacion mbi etikën e ndarjes së hapur, shih Josie Fraser, "CC Working Group 4 — Beyond Copyright: the Ethics of Open Sharing," Creative Commons We Like to Share Medium, 2021, https://medium.com/ creative-commons-ne-like-to-share/beyondcopyright-the-ethics-of-open-sharing-a495bb95569d. Shih gjithashtu, inDICEs, "Përmbledhje e politikave të inDICEs: Drejt institucioneve të trashëgimisë kulturore të fokusuara në komunitet në sferën dixhitale", nëntor 2022, https://docs.google.com/document/d/ 1BJcqfdbB5lDHQt926YDNpAIwoNjWo8IniOM4P. . 64. Parimet CARE për qeverisjen e të dhënave vendase bëjnë të mundur adoptimin e një qasjeje të respektueshme dhe të kujdesshme për hapjen e koleksioneve dhe pasurimin e tyre me kuptim më të thellë bazuar në njohjen e diferencave të fuqisë dhe konteksteve historike. Shihni: https://www.gida-global.org/care. Local Contexts, i frymëzuar nga Creative Commons, është krijuar për të paralajmëruar përdoruesit për protokollet e komunitetit që rregullojnë aksesin, përdorimin dhe ripërdorimin, dhe u jep komuniteteve indigjene autonomi dhefuqia vendimmarrëse për të vendosur kushtet për ndarjen. Politikat në fuqi në Muzeun Përkujtimor të Luftës në Auckland (diskutuar këtu me Open GLAM on Medium), Muzeu i Zelandës së Re Te Papa Tongarewa, Deklarata e vlerave të qasjes së hapur Smithsonian dhe Muzeu Australian i Arteve dhe Shkencave të Aplikuara janë shembuj të mirë të qëndrimeve të balancuara institucionale. për të adresuar çështjet rreth përmbajtjes së ndjeshme. Shihni gjithashtu: https://repository.ifla.org/bitstream/ SHËNIME 22 123456789/1720/1/ifla-journal-47-3_2021.pdf. 65. Për detaje mbi rastin e Deep Forest, shih Brigitte Vézina, “A janë brenda apo janë jashtë? Shprehjet kulturore tradicionale dhe domeni publik: implikimet për tregtinë” në Christophe B Graber, Karolina Kuprecht & Jessica C Lai, botime, Tregtia Ndërkombëtare në Trashëgimia Kulturore Indigjene: Çështjet Ligjore dhe Politike (Cheltenham, MB: Edward Elgar, 2012) 196 në 197 .

Imazhet (të gjitha të prera) • Kopshti i Artistit në Saint-Clair nga Henri-Edmond Cross, Muzeu Metrolplitan; Domeni Publik, https://images.metmuseum.org/CRDImages/dp/original/ DP805782.jpg • Imazhi nga “Amérique du Sud. Trois ans chez les Argentins ... Illustrations de Riou, etc” nga Romain d’Aurignac, f. 367, Biblioteka Britanike; Domeni publik, https:// explore.bl.uk/primo_library/libweb/action/ search.do?cs=frb&doc=BLL01014871143&dscnt=1&scp.scps=scope:(BLCONTENT)&fr bg=&tab=local_tab&srt=rank&ct=Basic&dum=true&tb=t&indx=1&vl(fr eeText0)=014871143&fn=kërko&vid=BLVU1nson; • Valltarët e Baletit nga Henri de Toulouse-Lautrec, Instituti i Artit në Çikago; CC0, https:// www.artic.edu/artworks/9148/ballet-dancers • Seti i shahut i shekullit të 12-të, Muzeu Metropolitan; Domeni Publik, https:// www.metmuseum.org/art/collection/search/452204

Mirënjohje

Ky udhëzues është shkruar nga komuniteti Creative Commons. Një falënderim i veçantë shkon për ekipin koordinues: Brigitte Vézina, Drejtore e Politikave dhe Kulturës së Hapur, Creative Commons; Maarten Zeinstra, CC Holandë; Shanna Hollich, CC USA; Emine Yildirim, KU Leuven dhe Camille Françoise, dikur Menaxhere e Kulturës së Hapur, Creative Commons. Layout nga Connor Benedict, Koordinator i Open Culture në Creative Commons

Kontribuesit e komunitetit (sipas rendit alfabetik): Susanna Anas (CC Finlandë); Mohammed Awal Alhassan (Menaxheri i Komunikimit, Dagbani, Grupi i Përdoruesve të Wikimedians); Jennifer Bauer; Deborah De Angelis (CC Itali); Maria Drabczyk (Centrum Cyfrowe); Giovanna Fontenelle (Koordinatore e Përgjithshme, Zyrtare Programi CC Brasil +, GLAM dhe Kulturë, Fondacioni Wikimedia); Josie Fraser (Fondi Kombëtar i Trashëgimisë së Lotarisë); Alison Guzman (Drejtore e Zhvillimit, Fondacioni MHz / Kuracionist); Purity Kavuri Principal (Bibliotekar, Shërbimi Kombëtar i Bibliotekës Kenia); Ellen van Keer (meemoo); Ana Lazarova (CC Bullgari); Melissa Levine (Drejtoreshë, Zyra e të Drejtave të Autorit, Biblioteka e Universitetit të Miçiganit); Suzanna Marazza; Marta Malina Moraczewska; George Oates (Flickr Foundation); Ngozi Perpetua Osuchukwu (Bibliotekar/Koordinator, Wikimedia,Rrjeti Anambra); Katie Prichard; Abigail Ricklin; Adam Rountrey; Sadik Shahadu (Fondacioni MHz / Kuratinist); Motra Sandra (GLAM dhe Kultura, Wiki Movimento Brasil); Alek Tarkowski (E ardhmja e hapur); Andrea Wallace (Universiteti i Exeter); Michael Whitchurch (bibliotekar i OER & Media Literacy, Brigham Young University); Björn Wijers (Buro Bjorn.nl); Stephen Wyber (IFLA); Jennifer Zerkee (Specialiste e të Drejtave të Autorit, Universiteti Simon Fraser).

PYETJE APO KOMENTE? Kontaktoni dhe na njoftoni! Dërgoni email info@creativecommons.org dhe ndani komentet tuaja me ne.